

tussen Duin & Dijk

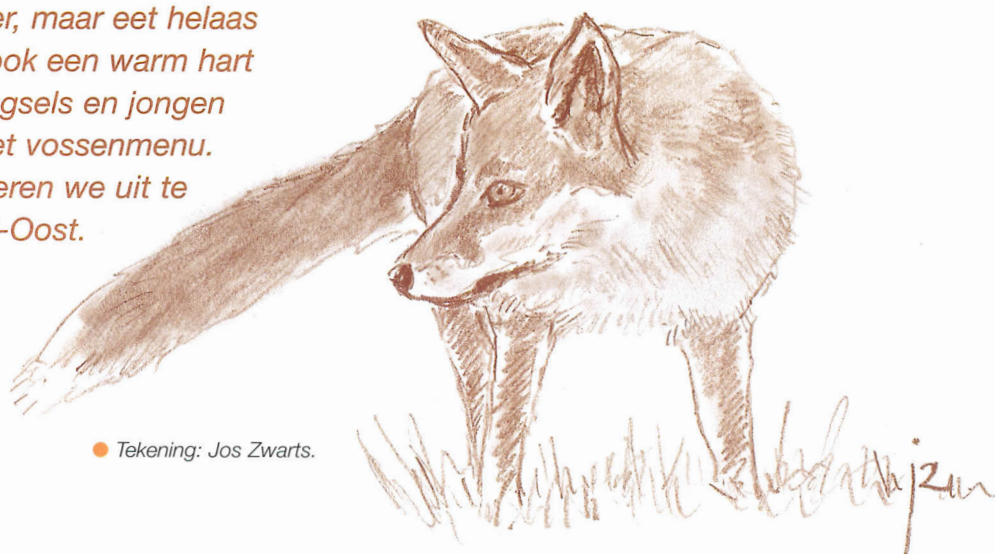

Themanummer Weidevogels

Natuur in Noord-Holland. Jaargang 7 extra ● 2008

Bestrijding van en de predatiekans

De vos is een mooi dier, maar eet helaas andere dieren die wij ook een warm hart toedragen. Zo staan legsels en jongen van weidevogels op het vossenmenu. Of afschot helpt, proberen we uit te vinden voor Waterland-Oost.

● Tekening: Jos Zwarts.

Vraagstelling

In 2005 en 2006 is de predatie in een aantal gebieden van Waterland-Oost gedaald. Die daling is opgetreden nadat veel vossen werden afgeschoten. We proberen de vraag te beantwoorden of er een directe relatie bestaat tussen afschot van vossen en de afname van de predatie van weidevogellegfels. Daarnaast kijken we naar andere maatregelen om predatie terug te dringen.

Methode

Om de relatie tussen afschot van de vos en predatie van weidevogellegfels te kunnen leggen, zijn van drie gebieden in Waterland-Oost de afschotcijfers van de vos en de predatiegegevens van legsels verzameld. Het gaat om twee gebieden in Waterland-Oost rondom Ransdorp en Zuiderwoude en het gebied Overleek en Varkensland (Overleek e.o.). Zie figuur 1. Deze gebieden kenmerken zich door een hoge predatie tot 40-80% van het aantal weidevogellegfels in het begin van de 21e eeuw én door de aanwezigheid van vossen. De Faunabeheer-

eenheid Noord-Holland verzamelt de afschotcijfers van de vos. De Natuurvereniging Waterland heeft van deze gebieden de legselgegevens verzameld en de predatie bepaald.

Resultaten

Afschot van de vos

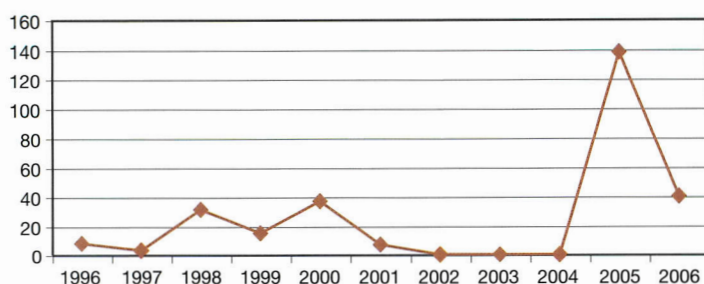
Figuur 2 toont de afschotcijfers van de vos van 1996 tot en met 2006 in die gebieden (bron: Faunabeheer-eenheid NH en Wildbeheereenheden). Tot april 2002 was afschot gedurende het hele jaar op de vos overdag mogelijk via de Jachtwet. Daarna is de Flora en Faunawet van kracht geworden. Vanaf dat moment tot 2005 heeft er in Noord-Holland geen afschot van de vos plaatsgevonden vanwege het ontbreken van een provinciale ontheffing. Die ontheffing is in 2005 door de provincie afgegeven. Dat maakte het mogelijk de vos te bestrijden door het gebruik van het geweer, vangkooien en het 's nachts bejagen met lichtbakken (kunstlicht). De ontheffing is echter in februari 2006 geschorst. In april 2006 heeft de minister van LNV besloten om de vos op de landelijke vrijstel-

lingslijst te plaatsen, vanwege de schade die de soort aan zou richten aan de fauna, waaronder de weidevogels. Deze landelijke vrijstelling was mede mogelijk, omdat de populatie van de vos niet in gevaar is. Bestrijding is sindsdien echter alleen overdag mogelijk via afschot met het geweer en door het gebruik van kooien.

Opvallend is dat in 2005 het afschot in het onderzoeksgebied spectaculair is toegenomen (figuur 2). In totaal zijn 138 vossen geschoten. In het gebied Overleek e.o. (ca. 1.800 ha) zijn 25 vossen geschoten, vooral in het Varkensland (1,4/100 ha). Hier vindt het afschot voornamelijk overdag plaats door (collectieve) jacht met honden in bijvoorbeeld bosschages en rietlanden of door een gerichte actie op een locatie waar de aanwezigheid van een vos wordt vermoed. In het gebied rond Ransdorp en Zuiderwoude (ca. 4.000 ha) zijn 113 vossen (2,8/100 ha) geschoten. Hier is op basis van de ontheffing in 2005 de vos ook 's nachts met kunstlicht bejaagd, waarbij 75 vossen zijn geschoten (66% van alle geschoten vossen).

vossen van weidevogellegsels

● **Figuur 2.** Aantal geschoten vossen van 1996 tot en met 2006 in het onderzoeksgebied: Overleek e.o., omgeving Zuiderwoude en Ransdorp. (bron: WBE's; Tump 2001; gegevens Faunabeheereenheid Noord-Holland).

● **Figuur 1.** De ligging van de besproken gebieden.

Deze methode lijkt zeer effectief. Een groot deel van de vossen in de drie gebieden (64% ; N=89) is in de eerste helft van 2005 geschoten, waarvan het grootste deel in februari en maart voor de start van het broedseizoen van de weidevogels, zie figuur 3.

Predatie van legsels in Waterland-Oost

De afgelopen jaren heeft SOVON onderzoek gedaan naar predatie op legsels en kuikens door diverse predatoren. Een van de uitkomsten is dat landelijk de predatie is toegenomen. Regionaal zijn er grote verschillen in de mate van predatie en tevens is een breed scala aan predatoren actief: van kraai tot vos, van buizerd tot kleine mantelmeeuw en van blauwe reiger tot egel (Teunissen et al., 2006).

Ook in Waterland-Oost is de predatie van weidevogellegels toegenomen. In de jaren tachtig schommelden de predatiecijfers tussen de 10 en 20%. In de jaren negentig en vanaf 2000 is predatie verder sterk toegenomen van 25 tot bijna 50% in 2004, gevolgd door een afname

tot rond de 30% (figuur 4). De toename lijkt samen te hangen met de komst en toename van de vos in Waterland. Het ligt voor de hand te veronderstellen dat de vos (mede) debet is aan de toegenomen predatie. Uit onderzoek van SOVON in Waterland, onder andere in de Noordmeer (in gebied Overleek e.o.), bleek dat in gebieden met een hoge predatie deze vooral 's nachts plaatsvond (Teunissen et al., 2006). Dat duidt op nachtactieve zoogdieren, met name de vos en de hermelijn.

In Overleek e.o., en de twee gebieden in Waterland Oost (omgeving Zuiderwoude en Ransdorp) constateren we interessante verschillen. In Overleek e.o. bedroeg de predatie in 2002 en 2003 meer dan 60%, in het deelgebied Overleek zelfs meer dan 80%. Vanaf die jaren daalt de predatie tot circa 40% in 2005 (nog steeds boven gemiddeld) en vervolgens trad er weer een stijging op tot bijna 60% (figuur 5). In de omgeving van Zuiderwoude en Ransdorp steeg de predatie vanaf 2000 tot en met 2004 van

15-20% tot een waarde rond de 40-50%. Juist in die periode voorafgaand aan 2005 zijn er geen vossen geschoten. In 2005 daalde de predatie sterk vooral in de omgeving van Zuiderwoude, maar in Zuiderwoude trad in 2007 weer een lichte toename op. In de omgeving van Ransdorp vindt de daling van de predatie vanaf 2005 veel geleidelijker plaats

Relatie afschot - predatiekans

Het lijkt aannemelijk dat de daling van de predatie van de weidevogellegels in 2005 verband houdt met het grote aantal afgeschoten vossen. Van de grondpredatoren komt de hermelijn van oudsher voor in Waterland en die heeft altijd een deel van de predatie voor zijn rekening genomen. De predatiegegevens geven geen aanwijzingen dat de hermelijn is toegenomen of een groter deel van de nesten heeft gepredeerd. Ook voor andere nestpredatoren (bijvoorbeeld zwarte kraai) geldt dit.

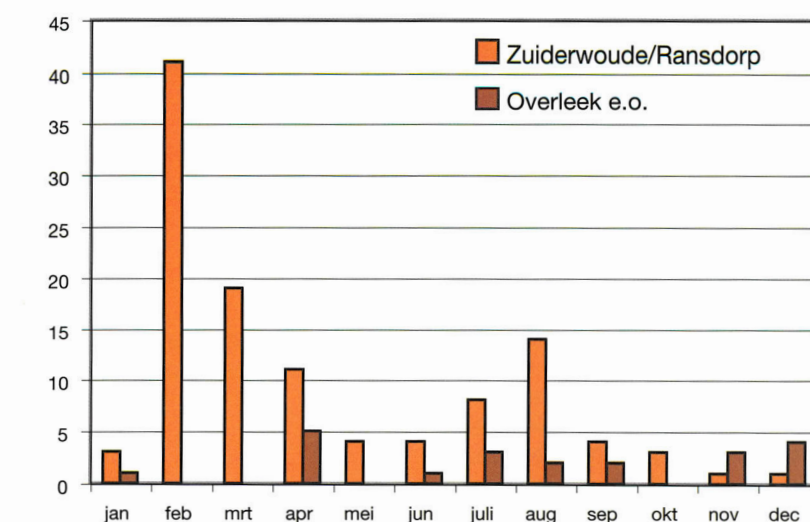
Vooral rond Zuiderwoude en Ransdorp lijkt afschot met een lichtbak zeer effectief te zijn en te zorgen ➤

voor een daling van de predatie. Daar tegenover staat dat ook in 2005 rond Overleek een afname van predatie plaatsvindt (die overigens al eerder begon, maar nog wel bovengemiddeld blijft), hoewel er minder vossen zijn geschoten. Hier lijkt de daling van de predatie door andere factoren te worden bepaald dan alleen afschot van de vos, te meer daar er maar weinig vossen zijn geschoten.

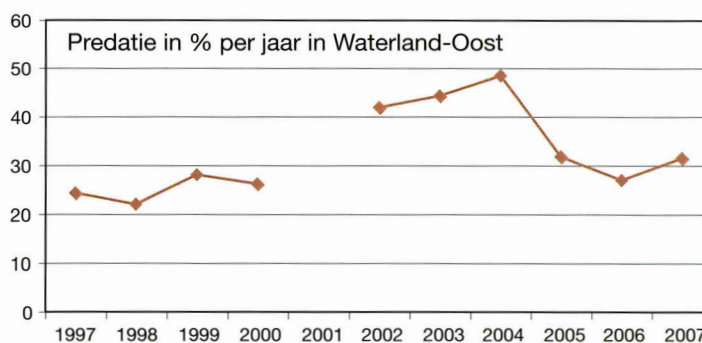
Een probleem met de interpretatie van deze cijfers is, dat we niet weten hoeveel vossen er werkelijk zitten. Veel geschoten vossen kan betekenen dat er veel vossen zaten en er ook nog relatief veel vossen zijn overgebleven, maar het kan ook betekenen dat er intensief is gejaagd en er weinig vossen zijn overgebleven. Een laag aantal geschoten vossen kan betekenen dat er niet erg intensief achteraan gezeten is, maar ook dat er niet veel vossen zaten, en er na afschot nog minder zitten. Als we aannemen dat veel geschoten vossen betekent dat er ook veel vossen voorkomen, en omgekeerd, dan lijken de cijfers erop te duiden dat door afschot de predatie ook daalt. Dit kan alleen worden gesteld als in ieder gebied op dezelfde manier en met dezelfde intensiteit op de vos wordt gejaagd. Een probleem bij het gebruik van afschotcijfers is, dat het er niet om gaat hoeveel vossen werden geschoten (en in welke periode van het jaar), maar om hoeveel vossen er in het voorjaar overgebleven zijn. Predatie moet je relateren aan het aantal vossen dat in het voorjaar rondloopt. Deze informatie zou in de toekomst verzameld moeten worden. Op basis van de huidige gegevens lijkt een effect van afschot op de predatie dus wel aannemelijk, maar niet bewezen. Daarvoor is meer onderzoek nodig.

Beheer van het landschap

Er zijn ook andere maatregelen dan afschot waarmee de vossenstand kan worden beperkt. Uit onderzoek in Waterland en specifiek in de omgeving van Varkensland blijkt dat het landschap aan het dichtgroeien is met bosjes, bomen, struiken en riet. Ook het aantal predato-

● *Figuur 3. Afschot van de vos per maand in 2005 waarvan de afschotdatum bekend is (n=134) in de omgeving van Ransdorp/Zuiderwoude en Overleek (bron Faunabeheereenheid Noord-Holland)*

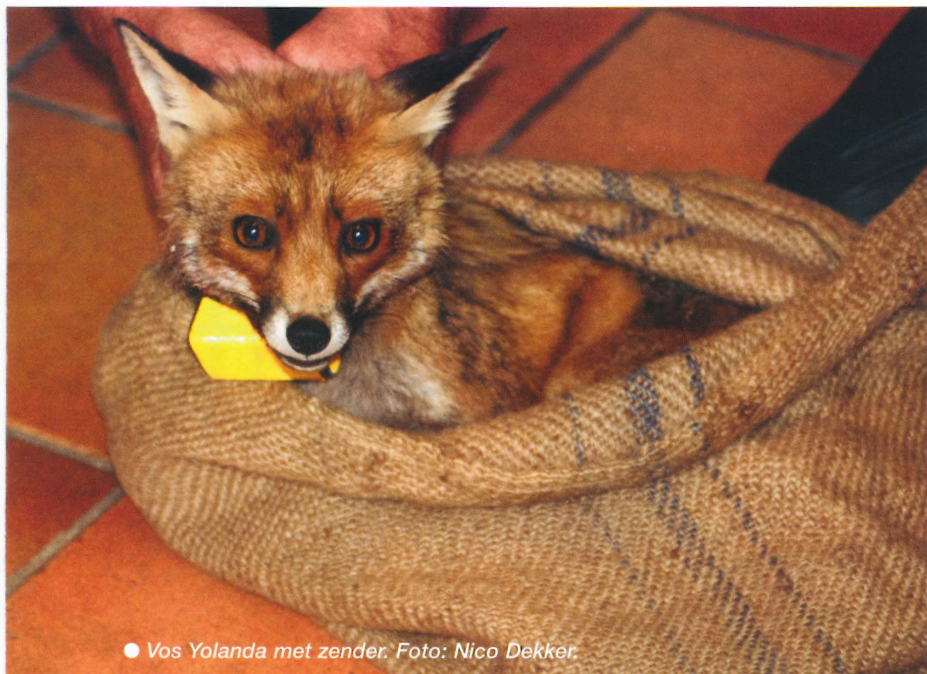
● *Figuur 4. Ontwikkeling van de gemiddelde predatie in Waterland Oost in 1997-2007. Het jaar 2001 is niet vermeld, omdat vanwege de MKZ-crisis in dat jaar telling niet goed mogelijk was.*

ren, zoals buizerd, havik en vos is toegenomen (Visbeen, 2007). Die twee ontwikkelingen hangen samen: in de bosjes vinden veel predatoren vestigings- en dekkingsmogelijkheden. Ook verruigende rietveldjes vormen een ideaal rust- en voortplantingsbiotoop voor de vos. Daarnaast hebben bomen en bosjes ook een negatief effect op de vestiging van weidevogels. Er is een verstoringafstand vastgesteld, afhankelijk van de soort, van 200-300 meter (Scharringa & Van 't Veer, 2008). Dit hangt samen met het feit dat weidevogels een voorkeur hebben voor open graslandgebieden en zij gebieden mijden waar veel predatie optreedt. Voor een optimaal weidevogelbiotoop is het

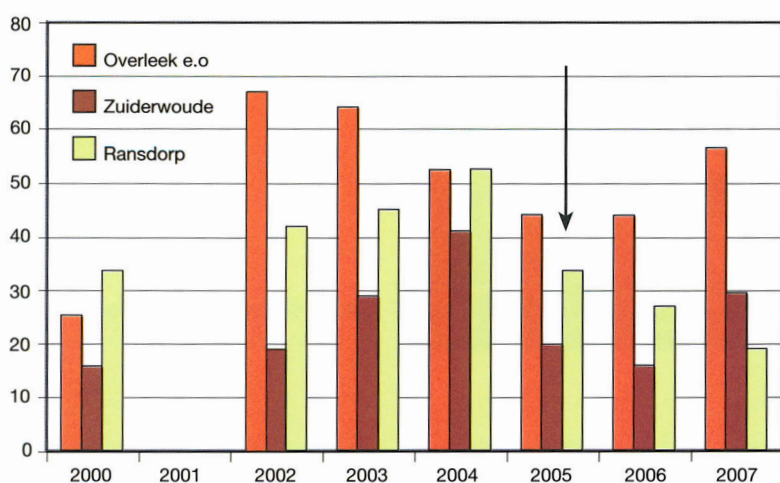
beheer van het landschap nodig. Het gaat er daarbij om het landschap open te houden of te maken, door bosjes te verwijderen waar ze storend zijn voor de weidevogels en rietkragen en rietveldjes jaarlijks te maaien. Een bijkomend effect zal zijn dat een dergelijk beheer het landschap en leefgebied voor de vos en andere predatoren minder aantrekkelijk zal maken, waardoor de predatie kan afnemen (Visbeen, 2006).

Conclusies en aanbevelingen

Op grond van de gegevens kunnen we geen definitieve uitspraken doen over de directe relatie tussen

● Vos Yolanda met zender. Foto: Nico Dekker.

● Figuur 5. Predatiepercentage in drie gebieden in Waterland-Oost. De gegevens uit 2001 ontbreken in verband met de MKZ. Pijl geeft het jaar aan dat er veel afschot van de vos heeft plaatsgevonden.

afschot en de afname van predatie, al suggereren de gegevens dit wel. Goed opgezet onderzoek hiernaar is noodzakelijk.

Vanaf het voorjaar 2007 experimenteert vossenonderzoeker Jaap Mulder in het Ilperveld op kleine schaal met vossenzenders die met een GPS-systeem zijn uitgerust. Dit onderzoek levert precieze informatie over hoe de vos zijn leefgebied gebruikt en hoe groot dat is. Het is de bedoeling om dat onderzoek op grotere schaal in Waterland te gaan doen, waarbij ook de agrarische natuurvereniging wordt betrokken. Zulk onderzoek kan ook gegevens opleveren over het directe effect van vossen(predatie) op vestiging en broedsucces

van weidevogels. Daarnaast kan het voorgenomen onderzoek aanbevelingen opleveren voor een meer effectieve manier van bestrijding van de vos en voor de inrichting van het landschap.

Dit artikel pleit niet voor afschot van de vos, maar probeert vooral gegevens en feiten boven water te krijgen. Daarbij is het van belang te onderkennen dat er allerlei factoren zijn die de weidevogelstand bepalen, zoals beheer, kuikenoverleving en omstandigheden tijdens de trek. Bovendien zal afschot van vossen alleen nooit alle predatieproblemen oplossen. Het gaat ook om het beheer en de inrichting van het landschap. Predatie is een

natuurlijk proces, maar waar sterke afname van de weidevogels wordt veroorzaakt door een hoge predatie door de vos kan het een overweging zijn het aantal vossen te reguleren. Ook Natuurmonumenten heeft daarvoor gekozen, met name bij de bescherming van de lepelaar in het Zwanenwater. Ook voor Rode Lijstsoorten als de grutto zou de lokale achteruitgang een legitimatie voor regulatie van de vos kunnen zijn. Naar onze overtuiging moet dergelijk beheer worden ondersteund met cijfers over de doelmatigheid.

Dankwoord

Dit artikel is tot stand gekomen met medewerking van de Wim Tijsen van de Agrarisch Natuurvereniging Waterland en Piet van Houten van de Faunabeheereenheid Noord-Holland. Wij zijn hun erkentelijk voor het beschikbaar stellen van de gegevens. Wouter van der Weijden, Paul Terwan en Jaap Mulder leverden commentaar op het artikel. Gerrit-Jan de Bruijn heeft het Samenwerkingsverband Waterland ingewijd in de geheimen van de vos. Dank aan allen.

Frank Visbeem & Adriaan Guldemond
Samenwerkingsverband Waterland
Koemarkt 53-1
1441 DB Purmerend

Literatuur

- SCHARRINGA, C.J.G. & R. VAN 'T VEER, 2008. Weidevogelonderzoek Laag Holland 2006. Landschap Noord-Holland, afdeling Onderzoek in samenwerking met het Deskundigenteam weidevogels. In voorbereiding.
- TEUNISSEN, W.A., H. SCHEKKERMAN & F. WILLEMS, 2005. Predatie bij weidevogels. Op zoek naar de mogelijke effecten van predatie op de weidevogelstand. SOVON-onderzoeksrapport 2005/11. SOVON, Beek-Ubbergen.
- TUMP, L., 2001. Vossen in Waterland. Een onderzoek in opdracht van de Vereniging Agrarisch Natuurbeheer Waterland. Purmerend.
- VISBEEN, F., 2006. De Vos en Weidevogels. Vereniging Agrarisch Natuurbeheer Waterland, Purmerend.
- VISBEEN, F., 2006. Brochure De vos en weidevogels. Vereniging Agrarisch Natuurbeheer Waterland, Purmerend.